

УДК 378:147+811.1:908(496.5+567)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2023.14.300216>

ORCID 0000-0003-3516-9706

ПРИНЦИПИ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Оксана Сніговська,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
в.о. зав. кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій;
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Робота присвячена розкриттю лінгвокультурологічного підходу та понятійного апарату, розвитку в системі наук і його проблематиці. З'ясовано, що використовуючи теоретичні засади лінгвокультурології та впроваджуючи їх у навчальний процес, у лінгводидактиці сформувався лінгвокультурологічний підхід.

Вивчення освітнього контенту показало, що дидактична сутність лінгвокультурологічного підходу складається з визначення цілей, завдань, змісту, методів та форм його реалізації. На основі аналізу ряду концепцій виявлено особливості культурологічного підходу, створено класифікацію та таблицю ієрархічної залежності принципів лінгвокультурологічного підходу в іншомовній підготовці майбутніх фахівців.

Встановлено, що лінгвокультурологічний підхід надає здобувачам вищої освіти можливість опанувати такі вміння, як: проявляти зацікавленість до аспектів іншої культури, способу життя та менталітету; знаходити культурологічну інформацію та матеріали з урахуванням особливостей конкретної групи; порівнювати явища власної та іншомовної культур; пояснювати відмінності і збіги у мовних інтенціях; розвивати ефективні стратегії міжкультурного спілкування; розкривати взаємозв'язки між різними культурами; розрізняти лінгвокраїнознавчу інформацію в автентичних матеріалах, коментувати та доповнювати її; розуміти культурні обумовлення поведінкових стереотипів і долати упередження; семантизувати безеквівалентну лексику в культурному контексті.

Авторкою статті також зроблено спробу розкрити зміст поняття «підхід до навчання» у контексті професійної іншомовної підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей. Проаналізовані сучасні характеристики цієї категорії комунікаційного навчання. Розглянуті основні принципи навчання іноземній мові у ЗВО.

Ключові слова: підхід до навчання, лінгвокультурологія, лінгвокультурологічний підхід, принципи, іноземна мова, фахівці гуманітарних спеціальностей.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що інтегративні тенденції, породжені впливом на сучасний соціум процесів глобалізації, охоплюють усі сторони життєдіяльності людського суспільства, кардинально трансформуючи усталені ідеали, уявлення, погляди на реалії спільного співіснування та міжкультурної взаємодії. Становлення глобального комунікаційного простору здійснює вагомий вплив на системоутворювальні компоненти культури, зокрема на всі сторони життя суспільства й окремої людини. Інтегративна гіперкультура змістовно збагачує різноманіття локальних культур, розширюючи і поглиблюючи площину міжсуб'єктної взаємодії на підґрунті адекватного рефлексивного ставлення до найбільш доступних, майже ідентичних іншомовних смислових конструктів. В умовах всеосяжного переважання інтегративних мовних тенденцій, національні культури ніби «втягуються» в єдину комунікаційну єдність, що виступає самостійною силою та спрямовує своїх суб'єктів до діалогу на рівні нових настанов та імперативів.

«З якими цінностями Україна інтегрується у світове співтовариство, що здатні ми не лише перейняти в багатобарвній культурній мозаїці глобалізованого світу, а й який власний національний досвід, культуру зможемо передати наступникам і, таким чином, стати гідними учасниками постійного самовідтворення образу людства та зміцнення націооберігаючого імунітету?.. Сьогодні зростає вага особистості, толерантної, відкритої до демократичного спілкування і розвитку в національному і міжнародному вимірі. Відомий філософ В. Кудін підкреслює: «...вже в ХХ сторіччі люди почали усвідомлювати свою цілісність, взаємозалежність, розуміти своє буття як єдине ціле у спільному планетарному домі»... Означені риси стосуються полікультурної компетентності особистості, яку науковці характеризують як основу толерантного діалогу, конструктивної взаємодії з представниками іншої культури та сприйняття їх культурної ідентичності» (Семенов, 2013, с. 193-194).

Відтак, факти посилення міжнародних контактів, збільшення інтересу до вивчення іноземних мов призводять до активізації міжкультурного спілкування, що робить на часною проблематику співвідношення мови і культури у підготовці майбутніх фахівців на заняттях із іноземної мови, де важливе місце займає саме лінгвокультурологічний підхід, який передбачає становлення мовної поведінки здобувачів вищої освіти, розвиток вмінь вибору потрібних лінгвістичних форм, засобів вираження залежно від культурних норм і умов комунікативного акту, тобто формування у майбутніх фахівців сприйняття інших культур і вироблення навичок та стратегій поведінки у міжкультурному спілкуванні (Сніговська, 2014).

Аналіз досліджень і публікацій. Історичний ракурс досліджуваного питання дав можливість установити, що спроби у визначенні лінгводидактичної ролі культури робилися представниками різних наукових напрямів, зокрема питанню осмислення різних аспектів проблеми включення культури в процес викладання мови майбутнім фахівцям були присвячені дослідження Є. Верещагіної, В. Костомарова, В. Маслової, В. Сафонові, О. Семенов, С. Тер-Мінасові, В. Фурманові, І. Халеевої, І. Цатурові та ін. Серед досліджень, практично націлених на іншомовну підготовку студентів з урахуванням культурологічної складової, можна назвати роботи І. Білецької, А. Богомоллова, В. Борисова, Е. Гром, С. Ільїної, Н. Ішханян, Н. Кулібіної, М. Ляховицького, В. Ощепкової, Т. Попової, П. Сисоева, Л. Струмлі та ін.

Науковці підкреслюють важливість викладання іноземної мови як компоненту культури і визнають той факт, що настав новий етап розвитку цієї проблематики, який відповідає актуальним потребам навчального процесу і осмисленню питань взаємозв'язку мови і культури та його відображенню в практиці викладання іноземної мови. Зокрема, Г. Балл досліджує особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративну якість особи; Л. Герман, І. Шульга, І. Зязюн – культуру в контексті політики й освіти і загалом культурологічну парадигму освіти; А. Котковець – застосування принципів інтеграції у процесі навчання іноземній мові; О. Горбань, І. Письменна, В. Щербицька – питання викладання іноземної мови у ЗВО; О. Лобова – культуру й освіту: генезу взаємозв'язків; О. Отич – культурологічну педагогічну парадигму як методологічну основу сучасної освіти та ін.

На думку багатьох авторів, мова служить не тільки цілям спілкування, але і сховищем інформації, накопиченої мовним колективом, який живе в певному культурно-історичному середовищі. Привертають увагу праці таких українських авторів, як-от: В. Кононенко «Етнолінгводидактика» і «Мова у контексті культури», А. Загнітко і І. Богданова «Лінгвокультурологія», Л. Зеня «Навчання іноземних мов у старшій профільній школі: лекційно-практичний курс», О. Потебня «Думка і мова», І. Зязюн «Естетичні засади розвитку особистості», К. Мізін і О. Петров «Зіставна лінгвокультурологія: методологічні проблеми та перспективні методики» та ін.

Окремо слід виділити наукові роботи, присвячені розгляду різних підходів у професійній підготовці майбутніх фахівців. Так, С. Певна аналізує основні підходи до викладання англійської мови в контексті формування суб'єктної позиції майбутніх фахівців; О. Холодненко – сучасні підходи до навчання англійської мови здобувачів ЗВО:

теоретичний аспект; В. Кузіна, О. Карпова, О. Канюк, О. Малінко, З. Циганок – сучасні підходи до викладання іноземної мови за професійним спрямуванням; Т. Симоненко – лінгвокультурологічний аспект навчання рідної мови; Є. Костик – лінгвокультурологічний підхід до вивчення текстів краєзнавчого характеру здобувачами вищої освіти немовних факультетів; О. Красовська – технології культурологічного підходу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти; М. Бастун – культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення; І. Савчак – лінгвокультурологічний підхід до навчання іноземної мови фахівців із міжнародних відносин; А. Хомаєва – лінгвокультурологічна компетенція як компонент сучасного навчання англійської мови; С. Шехавцова – лінгвокультурна компетентність майбутніх фахівців як ключова в сучасному освітньому просторі; Л. Євдокімова-Лисогор – комунікативний підхід щодо вивчення іноземної мови; С. Стойко – реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов у ЗВО; К. Шевчук – інтегрований підхід до навчання: ретроспективний аналіз та ін.

Мета статті полягає у визначенні сутності лінгвокультурологічного підходу та його принципів в іншомовній підготовці майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, спираючись на результати аналізу наукових джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категоріально-змістовий аналіз концепту «лінгвокультурологічний підхід» дозволив зафіксувати його міждисциплінарний характер, простежити динаміку розвитку поняття і констатувати варіативність тлумачень його значення.

Проблему підходів не можна вважати малодослідженою. Проте, перед нами досить виразно постає проблема, пов'язана з тим, що «словники й енциклопедії не містять такої лексикографічної одиниці, як «підхід до навчання». Водночас, кількість самих підходів обчислюється десятками. Трапляється й досить довільне вживання цього терміну, як-от: «особистісний підхід – принцип психології», «системний підхід – це метод наукового пізнання», «проблема формування нової парадигми освіти, нового феномена освіти – особистісно-орієнтованої освіти, не була комплексно досліджена» тощо. На жаль, хаос у терміносистемі – явище досить типове, спричинене почасти несформованістю цілісного її бачення у розрізі конкретної проблеми чи в загальнонауковому контексті. А отже, нерідко запуск у вжиток нового терміну здійснюється без усвідомлення його місця в ієрархії термінів. Наприклад, як взаємозамінювані нерідко у наукових текстах вживають терміни «парадигма», «підхід», «тип навчання» (Голуб, 2015).

Принципову значущість в аспекті нашого дослідження має визначення поняття «підхід». Під *підходом до навчання* ми розуміємо концептуальний фреймворк, який окреслює систему принципів і методів, націлених на реалізацію певних стратегій, і представляє собою точку зору на сутність предмету, якому потрібно навчати майбутніх фахівців, а також способи організації та самоорганізації освітнього процесу.

Натомість, дискусійні моменти не вичерпуються лише тлумаченням терміну «підхід». Існує достатньо велика кількість різних характеристик, дозволяючих визначити, чи можна вважати певний процес підходом у навчанні, чи ні. Таким чином, на сьогоднішній день відсутня єдина класифікація існуючих підходів до навчання іноземній мові й іноземною мовою майбутніх фахівців.

Конструктивним, нам видається, наведення кількох існуючих класифікацій. Так, з *позиції психології оволодіння іноземною мовою*, вирізняють:

– *біхевіористський підхід*, коли йдеться про формування у здобувачів вищої освіти мовних автоматизмів у відповідь на подані стимули;

– *індуктивно-свідомий підхід*, коли йдеться про розвиток у них навичок спостереження за мовними зразками, у процесі якого опрацьовуються граматичні правила та способи їхнього використання в мовленні;

– *когнітивний (або пізнавальний) підхід*, коли йдеться про набуття знань за допомогою поданих викладачем правил та інструкцій щодо оволодіння мовними навичками і вміннями, послуговуючись вже засвоєним матеріалом;

– *інтегрований (або інтегративний) підхід*, коли йдеться про синергію свідомих та підсвідомих компонентів освітнього процесу навчання, що сприяє паралельному засвоєнню знань із різних аспектів тощо.

З точки зору методів навчання, дослідники виділяють:

- *прямий (або інтуїтивний)*;
- *свідомий (або когнітивний)*;
- *діяльний (або діяльнісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно-діяльнісний, проблемний, проєктний)* та інші підходи.

Так, *прямий (інтуїтивний) підхід*, підґрунтям якого є біхевіористська теорія навчання, передбачає вивчення іноземної мови шляхом аудіювання / спостереження з метою інтуїтивного її засвоєння за умов виключення рідної мови з процесу навчання. *Свідомий (або когнітивний) підхід* полягає у формуванні у майбутніх фахівців здатності свідомо робити вибір певних мовних одиниць під час спілкування, тобто у прагненні усвідомленого оволодіння іноземною мовою та правилами її функціонування. *Діяльнісний підхід* (із усією своєю варіативністю) загалом орієнтує на навчання комунікації, де головна увага приділяється фасилітаційній підтримці здобувачів вищої освіти і засвоєнню ними професійної та загальнокультурної інформації під час спілкування.

Розглядаючи класифікацію підходів з точки зору об'єкта навчання, були зафіксовані:

- *мовний*;
- *мовленнєвий*;
- *мовленнєво-діяльнісний (або комунікативно-діяльнісний, див. вище) підходи* з акцентом на оволодінні здобувачами вищої освіти мови, мовлення і мовленнєвої діяльності, відповідно.

«Саме тому, незважаючи на те, що мова та інші компоненти експліцитного рівня знаходяться достатньо на поверхні, їх культурне та соціокультурне значення може бути непомітним для представників іншої культури й може бути незрозумілим, чи неправильно інтерпретованим без розуміння суттєвих, зовнішньо непомітних складових культури, тобто цінностей, ціннісних орієнтацій, способу мислення та норм. Саме це впливає на розрізненість у мовленні та на мовленнєву поведінку. Таким чином, цінності об'єктивні. Вони використовуються людиною в діяльності та характеризують її ставлення до подій, явищ, соціуму, при цьому вони стають його ціннісними орієнтирами. Саме вони впливають на вибір мовних засобів, речевого стилю, регулюють комунікативні дії людини, спосіб мислення, емоції та почуття, що лежать в основі його поведінки» (Шехавцова, 2020, с. 75).

Одним із актуальних напрямів в іншомовній підготовці майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей нам видається саме *культурологічний підхід*, представлений ще як соціокультурний, лінгвокраїнознавчий або лінгвокультурологічний, де саме культура розглядається як об'єкт навчання іноземної мови. З огляду на те, що даний підхід надає можливість сформувати у майбутніх фахівців картину іншомовної дійсності шляхом дослідження як мовного, так і позамовного змісту обраних для вивчення культурних сфер, зупинимось на визначенні «лінгвокультурологічний», яке вважаємо найбільш операційним.

В основі лінгвокультурологічного підходу лежить лінгвокультурологія – наука, що виникла в ХХ сторіччі, базуючись на ідеях В. Гумбольдта, Е. Сепіра, Б. Уорфа, Л. Вейсгерберга, К. Леві-Строса, Д. Болінджерера, О. Потебні та інших про нерозривний взаємозв'язок мови і культури (Білецька, 2022).

Лінгвокультурологічний підхід сприяє формуванню у майбутніх фахівців цілісних уявлень, допомагає їм уникнути стереотипів і узагальнень, надаючи можливість розширити межі соціокультурного простору, і сприяє формуванню глобального мислення – усвідомлення себе як культурно-історичних суб'єктів, відкриваючи багатовекторне поле для реалізації різноманітних сценаріїв міжкультурного спілкування з урахуванням соціального і культурного контекстів комунікації. Упровадження цього підходу актуалізує міжкультурний мовний досвід здобувачів вищої освіти, формуючи у них дидактичні і дослідницькі стратегії, спрямовані на поглиблення і диференціацію знань не лише з мови,

але й з рідної та зарубіжної культури, історії та географії, поведінкові стратегії, необхідні для забезпечення адекватної поведінки в різних ситуаціях міжкультурних контактів.

З огляду на те, що здобувачі вищої освіти мають бути полікультурними суб'єктами в системі типів і видів культур; бачити, визначаючи власне місце, і усвідомлювати свою роль і значимість у загальнолюдських процесах; проявляти ініціативу міжкультурних контактів у контексті Діалогу Культур; вміти виступати в якості культурно-історичних суб'єктів рідної країни / області / міста / села / спільноти; брати активну участь в акціях проти культурної дискримінації, нерівності, культурного вандалізму й агресії, виділяють декілька *принципів реалізації лінгвокультурологічного підходу у викладанні іноземної мови майбутнім фахівцям:*

Принцип культууроорієнтованості, за яким відбір лінгвокультурологічного матеріалу для викладання іноземною мовою має базуватися на кількох ключових критеріях, на кшталт:

1) *оцінка ціннісного потенціалу обраного матеріалу*. Доцільно провести детальний його аналіз із точки зору його значення та сприятливості для формування у здобувачів вищої освіти адекватного уявлення про інші культури, охоплюючи такі аспекти, як відображення історично-політичного контексту, культурних цінностей та соціокультурних нюансів;

2) *активізація процесу міжкультурного розуміння*. Важливо оцінити, наскільки обраний матеріал може стимулювати розвиток базових концепцій міжкультурного діалогу та взаєморозуміння, перевірити потенціал матеріалу в аспекті віддзеркалення різноманітних культурних парадигм і сприяти формуванню критичного мислення у здобувачів вищої освіти щодо культурних розбіжностей;

3) *специфічність адаптації для університетської аудиторії*. Під час відбору матеріалів слід урахувувати індивідуальні потреби та характеристики майбутніх випускників, зокрема їхній рівень мовної і культурної компетентностей, а також особливості соціокультурних контекстів;

4) *практичність застосування матеріалу*. Лінгвокультурологічний матеріал має бути практично застосовним у процесі навчання, сприяючи не лише розширенню лексичного запасу і формуванню мовної компетентності, але й набуттю міжкультурних навичок та розвитку культурної свідомості здобувачів вищої освіти.

Принцип культурної варіативності функціонує як додатковий аспект *принципу культууроорієнтованості* і визначає необхідність включення до навчальних програм та методичних комплексів інформації про різноманітні аспекти культур і субкультур. Цей принцип ураховує унікальні характеристики, традиції тощо, що відрізняє підгрупи або підкатегорії в межах однієї культурної групи. Його мета полягає в тому, щоб майбутні фахівці змогли б отримати повний обсяг знань про різноманіття та внутрішню складність культурного розмаїття, що сприяє більш глибокому розумінню інших культур та їхній підготовці до міжкультурної взаємодії.

Принцип Діалогу Культур вважається одним із ключових аспектів у сучасній іншомовній освіті, який теж спрямований на розвиток у здобувачів вищої освіти неупередженого ставлення, толерантності та відкритості до різноманітності культурного спадку. Даний принцип акцентує увагу на культурній чутливості та бажанні взаємодіяти з іншими культурами, особливо чітко увиразнюючись у порівняльному аналізі та паралельному вивченні двох або більше культур у контексті їхньої взаємодії та взаємовпливу. Так, майбутні фахівці виступають у ролі активних суб'єктів культурного діалогу, досліджуючи культурні особливості інших народів у кореляції з власною культурною спадщиною.

Мета навчання за цим принципом полягає у формуванні компетентного Медіатора Культур, здатного до успішної міжкультурної комунікації та взаєморозуміння, послуговуючись синтезом соціокультурних, етнолінгвокультурологічних, культурно-прагматичних знань, інтегративних стратегій культурно-поведінкових практик та стратегій відображення культурного фону в мовному контексті; інтерактивних умінь як комунікативних стратегій та моделей мовленнєвої поведінки, умінь самопрезентації та

самоіміджування; усвідомленням потенціалу соціокультурного дискурсу та концептуальної значущості етномовної свідомості для свого професійного самовдосконалення; маючи усталену суб'єктну позицію щодо поліфонії етнокультурної моделі світу; націоментальну та етнокультурну конгруентність як настанову на міжкультурну синергетику в межах парадигми Діалогу Культур (Сніговська, 2013).

Таким чином, даний підхід сприяє розвитку міжкультурних навичок і поглибленню розуміння та апresiasi різноманітності світових культурних традицій, адже:

1) діалог культур передбачає не критичну оцінку двох культур, а визначення унікальності та відмінності кожної з них;

2) ознайомлення з культурою іншої країни, вивчення її соціокультурної спадщини і етнічного колориту, що не є кінцевою метою, а скоріше чинником, що сприяє глибшому осмисленню і розумінню власної батьківщини;

3) долучення до соціокультурних реалій зарубіжної країни, оволодіння її соціальними зразками поведінки і соціально-мовними штампами, що дозволяє здобувачам вищої освіти аналізувати і порівнювати їх зі сформованою в рідній мові картиною світу, сприяючи більш швидкому і чутливому сприйняттю національної соціокультурної специфіки.

Принцип домінування проблемних культурознавчих завдань націлений на розробку специфічної моделі викладання лінгвокультурологічних дисциплін засобами іноземної мови. Згідно з цією моделлю, завдання повинні сприяти розвитку у здобувачів вищої освіти навичок збору та аналізу культурологічної інформації, ознайомлювати їх з різними формами інтерпретації культури, а також формувати компетентності та компетенції, що дозволятимуть їм професійно орієнтуватися в різних культурних середовищах. Даний принцип передбачає встановлення відповідності між конкретними нормами комунікації та культурами, використання різних стратегій пошуку культурологічного коду та формування уявлення не лише про відмінності, але й про спільні риси різних культур на глобальному рівні.

До того ж, даний принцип сприяє розвитку здатності до самоосвіти у майбутніх фахівців, оскільки він спрямований на створення такої моделі культурологічної освіти за допомогою іноземної мови, на основі якої здобувачі вищої освіти, вирішують все складніші *культурознавчі завдання*, маючи можливість:

1) збирати, систематизувати, узагальнювати та інтерпретувати культурологічну інформацію;

2) опанувати стратегії культурологічного пошуку та форми інтерпретації культур;

3) розвивати полікультурну комунікативну компетентність, яка допомагатиме їм орієнтуватися у вивчених типах культур, субкультур і цивілізацій, відповідних комунікативних нормах, стратегіях соціокультурного пошуку в абсолютно незнайомих культурних спільнотах, у виборі культурно прийнятних форм взаємодії з людьми в умовах сучасного міжкультурного спілкування, а також у знаходженні способів виходу з соціокультурних комунікативних глухих кутів, що виникають у різних провокативних ситуаціях;

4) формувати та поглиблювати уявлення не тільки про специфічні відмінності в культурах, але й про їхні загальні риси в глобальному контексті, а також про загальнопланетарне ядро сучасного багатомірного полікультурного світу;

5) опанувати стратегії культурного самовдосконалення;

6) брати участь у творчих проектах культурознавчого та комунікативно-пізнавального характеру.

Принцип білінгвального навчання викликає бурхливі дискусії серед освітян стосовно доречності використання рідної мови на заняттях із іноземної мови. Такий підхід може впливати на якість усвідомлення матеріалу та ефективність процесу навчання, зокрема у білінгвальних середовищах, де здобувачі вищої освіти мають різний рівень володіння мовами.

Деякі дослідники аргументують, що лише інтенсивне занурення в іноземну мову без використання рідної сприяє більш ефективному формуванню комунікативної компетентності фахівців. Інші, навпаки, стверджують, що використання рідної мови на заняттях стає

важливим елементом навчання, аргументуючи це тим, що під час вивчення культури засобами іноземної мови відбуваються такі самі процеси, як і під час вивчення безпосередньо самої мови, включаючи *навчальний, виховний, освітній і розвивальний аспекти*, оскільки подання інформації маловивченою мовою без належного тлумачення або перекладу рідною мовою може призвести до суперечок, невірного розуміння фактів та спотворення інформації або певних концепцій:

1) *навчальний аспект* – ознайомлення здобувачів вищої освіти з явищами і фактами соціокультурних аспектів країни, мова якої вивчається, та вміння їх інтерпретувати; формування обізнаності про варіативність мови та поведінку представників культури у різних соціальних і культурних контекстах, особливостей функціонування мови у світі; вміння збирати, систематизувати та обробляти різноманітну культурологічну інформацію;

2) *виховний аспект* – формування у фахівців світогляду, ідеологічних переконань, моральності, патріотизму, емпатії до представників інших країн і культур, усвідомлення того, що кожна культура має розглядатися та оцінюватися з позиції її власної системи цінностей;

3) *освітній аспект* – здобуття знань про культуру країни, мова якої вивчається, включаючи основні патерни спілкування;

4) *розвивальний аспект* – розвиток комунікативної культури та соціокультурної освіченості майбутніх випускників, що дозволяє їм брати участь у міжкультурному спілкуванні іноземною мовою в соціально-побутовій, соціокультурній та професійній сферах; навчання основам етики дискусійного спілкування іноземною мовою під час обговорення про культуру, стилі та образ життя людей у спільнотах, мова яких вивчається.

Принцип міжпредметної інтеграції у викладанні іноземної мови передбачає актуалізацію опори на міжпредметні знання та вміння здобувачів вищої освіти з історії, культурології, соціології, історії мови та міжкультурної комунікації тощо. Особливий акцент робиться на ретельному відборі та поєднанні матеріалів із різних дисциплін із забезпеченням логічної послідовності та цілісності навчального процесу. Адже паралельне вивчення обраних дисциплін допоможе майбутнім фахівцям розширити кругозір та здатність розглядати проблеми з різних точок зору.

Проте, можна виділити ще декілька *видів інтеграції*, зокрема:

1) *проблемну інтеграцію*, що передбачає звернення викладача до ідеї, яка стає прикладом для вивчення нових аспектів досліджуваного явища;

2) *тематичну інтеграцію*, де тема заняття визначається загальною темою, але увага при цьому приділяється окремим аспектам;

3) *міжпредметна інтеграція*, під час якої на заняттях поєднуються різні дисципліни: музика і мова, мова і література, мова і мистецтво, мова і географія, мова й історія тощо.

4) також можна інтегрувати *різні компоненти навчального процесу*: мету, принципи, зміст, методи та засоби навчання. Об'єднавшись в єдине ціле, вони стають системоутворювальними, що і призводить до формування нової системи знань, виходячи за межі окремих дисциплін.

Під час інтеграції різних дисциплін відбувається певне затирання меж між окремими науками. Тож, предмети об'єднуються не за науками, а за проблемами, що вирішуються за допомогою певних методів та форм роботи з метою комплексного їх вивчення. Відданість цьому принципу підвищує якість засвоєння лінгвокультурологічного матеріалу.

Принцип ситуативності у лінгвокультурологічному підході визначає необхідність розглядати культуру не лише абстрактно в теорії, але й у контексті конкретних ситуацій, що впливають на культурні вияви та мовленнєву поведінку носіїв мови. Занурення в ситуацію суттєво відгукується на ролі та моделі поведінки учасників комунікації, а відтак, цей аспект необхідно враховувати і в процесі навчання. Аналіз ситуацій має сприяти розумінню взаємозв'язків між культурними нормами та конкретними життєвими обставинами, що допомагатиме здобувачам вищої освіти краще орієнтуватися під час міжкультурного спілкування та адаптувати свою мовленнєву поведінку відповідно до контексту.

Оскільки у психології виділяють чотири типи взаємовідносин (статусні, рольові, діяльнісні та моральні), то *ситуації мовленнєвого спілкування* на заняттях із іноземної мови також розділяють на чотири типи:

1) *ситуації соціально-статусних взаємовідносин*. Наведемо приклад завдання для такої ситуації. Іноземні мови відіграють важливу роль у житті суспільства. Проте, не всі люди це усвідомлюють. Наприклад, один із майбутніх випускників нашого факультету вагається: «Навіщо мені грецька мова? Я не збираюся ставати перекладачем ні з англійської, ні з грецької, або я ніколи не працюватиму за фахом «Міжнародні відносини»». Яка буде ваша реакція на його слова?

2) *ситуації рольових взаємовідносин*. Наведемо приклад завдання для такої ситуації. Ваша подруга постійно стверджує, що греки-роботодавці оцінюють дівчат лише за її привабливістю, тобто стильним одягом, зачіскою, макіяжем тощо. Переконайте її, що зовнішність не є головним критерієм симпатії у чоловіків. Жінки можуть теж обіймати будь-які посади;

3) *ситуації взаємодії у спільній діяльності*. Можливе таке завдання: На семінар викладач виділив лише декілька тем. Зателефонуйте другові / подрузі, однокурснику / однокурсниці і порадьтеся, як краще підготувати спільні відповіді в групі;

4) *ситуації моральних взаємовідносин*. Наприклад, кажуть, що правда краща за брехню. Чи завжди це твердження є вірним? Уявіть, що людина помирає, гине у вас на очах, і ви маєте їй відкрити якусь правду?

Отже, принцип ситуативності має різні вияви:

- ситуація є основою відбору та організації мовленнєвого матеріалу;
- ситуація використовується на заняттях як засіб презентації доповіді;
- ситуація слугує умовою формування навичок та розвитку вмінь майбутніх фахівців.

Принцип контрастності культур (або культурної опозиції) у лінгвокультурологічному підході передбачає порівняльний аналіз між зарубіжною і рідною культурою і спрямований на виявлення відмінностей та збігів у культурних аспектах, що виникають унаслідок вивчення іноземної мови. Порівняння двох культур стимулює здобувачів вищої освіти до більш глибокого та детального аналізу культурних особливостей, а також до розуміння взаємозв'язків між мовою та культурою. Інтерес до контрастних аспектів культур викликає у них бажання досліджувати та розуміти різноманітні культурні парадигми, що сприяє більш глибокому та повному засвоєнню мови і культури.

1. У певному розумінні принцип культурної опозиції уточнює та доповнює принцип культурної варіативності. Важливо не лише відібрати матеріал про різні культурні групи (згідно з обговорюваними аспектами), але й обрати, враховуючи культурні відмінності, та на його підґрунті вже формувати міжкультурну компетентність фахівців, що передбачає емпатію та безпристрасність, відкритість і готовність до різноманітності.

2. Принцип контрастності культур / культурної опозиції не суперечить принципу Діалогу Культур. Адже принцип культурної опозиції використовується під час відбору матеріалу для навчання, що повинен уміщувати інформацію про різницю між явищами різних культур. Згідно з принципом Діалогу Культур, навчання цим різницям буде засноване не на оцінювальному протиставленні, а з прийняттям відмінностей іншого.

Принцип презентативності / привабливості у лінгвокультурологічному підході набуває все більшої значущості для підготовки фахівців гуманітарного профілю, які презентуватимуть Україну на міжнародній арені. Цей принцип не лише сприяє розвитку їхніх аналітичних навичок стосовно культурного аспекту іноземної мови, але й надає можливість ефективно представляти власну культуру та виступати у ролі культурологічної особистості. Підвищення культурної компетентності, зокрема через вміння ефективно презентувати свою культуру, є ключовим аспектом успішної міжнародної співпраці та міжкультурного розуміння. Спроможність адекватно та ефективно представляти власну культуру сприяє позитивному сприйняттю та співробітництву з представниками інших культурних середовищ.

Таким чином, принцип презентативності стимулює розвиток міжкультурної комунікативної компетентності та сприяє побудові конструктивних взаємин на міжнародному рівні.

Звернемо увагу на складові досягнення презентативності контенту:

1) *контент*, який презентує фахівець, має викликати підвищений інтерес комунікантів і призначений привернути увагу інших, викликаючи у них емоції. Для досягнення поставленої мети використовуються привабливі заголовки, фото, відеосупровід, переконливі слова, жести, міміка тощо;

2) *унікальність*. Пост, повідомлення, допис, виступ повинен вигідно відрізнятись на тлі іншого контенту. Це стосується не лише вибору теми, але й креативного подання звичайного явища. Слід додати ще про оригінальний стиль подання матеріалу, маловідомі факти. Тобто, навіть, якщо вигадати унікальний зміст неможливо, то акцент потрібно зробити на особливостях подачі та оформленні матеріалу;

3) *відповідність інтересам суспільства*. Тут все має бути орієнтовано на те, щоб цільова аудиторія позитивно сприйняла надану інформацію. Якщо пост, повідомлення, допис, виступ тощо буде суперечливим і не відповідатиме загальному світогляду людей, то ймовірність того, що він охопить велику кількість цільової аудиторії, близька до нуля. Тобто, навіть, якщо вдасться розвинути унікальну тему, грамотно її оформити, подібна публікація чи повідомлення не стане «вірусним», якщо співрозмовникам не буде зрозумілий сенс матеріалу;

4) *актуальність*. Ця вимога є обов'язковою досить умовно, адже людей привертають тематики, які не стоять на порядку денному. Оригінальні фото з гумористичними або пізнавальними підписами актуальні завжди. Проте, більшість слухачів / користувачів інтернету приваблює актуальний матеріал, який є на часі. Так можна легше залучити людей до діалогу, змусити їх пересилати ваші пости / повідомлення всім своїм знайомим.

Принцип культурної відповідальності спрямований на формування у здобувачів вищої освіти толерантності до різних культур, незалежно від їхнього походження. Адже відповідальність передбачає відмову від культурного домінування, націоналізму, етноцентризму та інших ідеологій, що сприяють виникненню конфліктів і не підтримують принцип рівності між людьми та культурами. Даний принцип робить акцент на взаємоповазі і взаєморозумінні, що є важливими складовими міжкультурного діалогу та гармонійних стосунків у сучасному світі. Шляхом впровадження принципу відповідальності у навчальні програми і методичні матеріали, можна сприяти формуванню свідомих та культурно освічених громадян, які здатні сприймати різноманіття культур як цінність і підтримувати мирне співіснування в різних соціокультурних контекстах.

1. Для здобувача вищої освіти культура відповідальності ґрунтується на таких характеристиках його особистості, як ініціативність, чесність, почуття справедливості, законності та повага до особистості, групи та спільноти.

2. У системі освіти, що базується на теорії конструктивізму, в якій молодь відкриває принципи та ідеї самостійно, будуючи власні інтелектуальні структури на основі матеріалу, взятого з оточуючої її культури, відповідальність передбачає прийняття та обґрунтування діяльності, критику стосовно запропонованих ззовні цінностей і норм, забезпечення автономності та стійкості внутрішнього світу.

3. Знання для майбутніх фахівців стають засобом входження до культурного простору, інструментом зміни світу за умов відповідальності за кожну здійснену зміну.

4. Культура відповідальності передбачає, крім самої відповідальності, такі складові, як рефлексію, розуміння як конструювати свій образ Я, визначення системи життєвих смислів і самореалізацію, тобто прагнення до визнання свого образу Я навколишнім середовищем, забезпечення творчого характеру будь-якої особистісно-важливої діяльності, гарантування духовності життєдіяльності.

Принцип гуманізму в контексті лінгвокультурологічного підходу є важливою складовою для створення оптимального освітнього середовища. Він передбачає не лише передачу знань про іноземну мову та культуру, але й активне виховання моральних, етичних, інтелектуальних та творчих якостей здобувачів вищої освіти.

Гуманізація освіти та виховання виконує *соціальну та культурну функції*, де:

– *соціальна* передбачає розв’язання загальних соціальних проблем;

– *культурна* – використання раніше накопиченого досвіду, підвищення рівня розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражене в типах і формах організації життя та діяльності людей, в їхніх взаєминах, а також у створених матеріальних та духовних цінностях для поступового розвитку цивілізації.

Шляхом урахування гуманістичних цінностей у навчальному процесі, намагаються стимулювати індивідуальний розвиток майбутнього випускника та підтримувати його потенціал. Реалізація принципу гуманізму передбачає розробку різноманітних сценаріїв міжкультурної комунікації, що враховуватимуть специфіку контексту та ситуації. Це означає, що навчання, не обмежуючись лише передачею інформації, активно включатиме взаємодію, співпрацю та взаєморозуміння між здобувачами вищої освіти і викладачами в різноманітних культурних контекстах. Такий підхід сприяє розвитку толерантності, взаємоповаги та глибшого розуміння культурних різноманітностей у сучасному світі.

Спираючись на результати аналізу наукових джерел, принципи лінгвокультурологічного підходу у навчанні іноземній мові майбутніх фахівців можуть бути розташовані в ієрархічній залежності один від одного. Наприклад, принципи культууроорієнтованості, ситуативності, культурної варіативності і опозиції, а також Діалогу Культур є принципами одного рівня, оскільки вони реалізуються за засадах відбору змісту навчання. Принципи гуманізму і білінгвального навчання, культурної відповідальності і презентативності, а також домінування проблемних культурознавчих завдань класифікуються вже як принципи іншого рівня, бо вони ґрунтуються на методиці навчання. Принцип міжпредметної інтеграції можна віднести до обох типів класифікації принципів лінгвокультурологічного підходу у професійній іншомовній підготовці здобувачів гуманітарних спеціальностей (рис. 1).

ЯК?	ЩО?
Принцип гуманізму	Принцип культууроорієнтованості
Принцип білінгвального навчання	Принцип ситуативності
Принцип презентативності / привабливості	Принцип культурної варіативності / різноманіття
Принцип культурної відповідальності	Принцип Діалогу Культур
Принцип домінування проблемних культурознавчих завдань	Принцип культурної опозиції / контрастності культур
ПРИНЦИП МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	

Рис. 1. Ієрархія принципів лінгвокультурологічного підходу в іншомовній підготовці майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей (розроблено авторкою)

Висновок. У сучасному світі виникла потреба у фахівцях, які повинні гідно представляти власну культуру на світовій арені, легко встановлюючи взаємодію з представниками інших культур і успішно проводячи комунікацію. Інтеграція культур відбувається з першого дня вивчення іноземної мови, оскільки сама мова несе в собі культурний код її носіїв. Лінгвокультурологічний підхід призначений полегшити цю інтеграцію, допомогти здобувачам вищої освіти зануритися в нову культуру та мову, сформувати полікультурну особистість під час вивчення іноземної мови.

Підхід до навчання є ключовим елементом у розробці навчальних програм, оскільки він визначає загальну стратегію навчання і відповідає конкретним освітнім цілям та потребам майбутніх випускників. До того ж, він ураховує різноманітні стилі навчання та індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти, сприяючи їхньому успішному навчанню та розвитку.

Необхідність аналізу автентичного лінгвокультурологічного матеріалу з метою його використання як дидактичного наповнення під час розроблення навчальних програм і

навчально-методичних комплексів із іноземної мови за принципом розширення кола вивчених культур; орієнтація на розвиток у здобувачів вищої освіти глобального мислення; формування у них таких важливих якостей, як культурна неупередженість, емпатія, толерантність, готовність до спілкування в іншокультурному середовищі, мовленнєвий і соціокультурний такт тощо; створення умов, що сприяли б формуванню білінгвальної соціокультурної компетентності з усвідомленням культурно-історичних суб'єктів, які є представниками і носіями одночасно кількох типів культур; контрастивно-порівняльне вивчення рідної та зарубіжної культур у контексті їхнього безпосереднього та опосередкованого історико-культурного взаємовпливу визначили актуальність нашого дослідження.

Таким чином, упровадження лінгвокультурологічного підходу в іншомовну підготовку допомагає майбутнім фахівцям актуалізувати настанову на реалізацію міжкультурної комунікації, а саме: здатність розпізнавати збіги і відмінності різних культур; оволодівати необхідними фоновими знаннями для розуміння вивченої культури, а також стратегіями набуття та використання дотичних знань; усвідомлювати отримані фонові знання для їхньої адаптації до потреб міжкультурного спілкування в конкретних ситуаціях; критично ставитися до особливостей поведінки носіїв іншої культури; вміти інтерпретувати ситуативно обумовлений характер поведінки представників іншої культури, зміст текстів різних типів, твори мистецтва або медійну інформацію іншого культурного співтовариства; розуміти сутність власних культурних настанов та їхнє значення в різних контекстах життєдіяльності; усвідомлювати важливість досвіду, набутого в рідному культурному середовищі, та ступінь його впливу на характер дій та вчинків людини.

Перспективи подальших досліджень із проблематики впровадження лінгвокультурологічного підходу у професійній іншомовній підготовці майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей можуть полягати у розкритті комплексу навчальних практик і дисциплін, технологій і форм занять та визначення рівню потенціалу шляхом емпіричного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

- Білецька, І. О. (2022). Мова і культура як основні категорії лінгвокультурології. *Veda a perspektivy*, 6 (13), 282-286. Взято з https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/15474/1/Mova_i_kultura_yak_osnovni_kategorii_lingvokulturologii.pdf
- Голуб, Н. Б. (2015). Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*, 3, 155, 2-10. Взято з https://lib.iitta.gov.ua/9509/1/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B1%20_3_.pdf
- Семенов, О. М. (2013). Пропедевтична славистична підготовка майбутнього вчителя у вимірах полікультурної компетентності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*, 20, 193-198. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_20_50
- Сніговська, О. В. (2013). Концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців із міжнародних відносин в контексті формування міжкультурної компетентності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, Спец. вип., 191-196.
- Сніговська, О. В. (2014). Реалізація лінгвокультурологічної концепції у професійній іншомовній підготовці фахівців із міжнародних відносин. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*, 21 (314), 37-41.
- Шехавцова, С. О. (2020). Лінгвокультурна компетентність майбутніх фахівців як ключова в сучасному освітньому просторі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2 (333), 2, 72-79. Взято з <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15474>

REFERENCES

- Biletska, I. O. (2022). Mova i kultura yak osnovni katehorii linhvokulturolohii [Language and culture as the main categories of linguistic and cultural studies]. *Veda a perspektivy*, 6 (13), 282-286. Retrieved from https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/15474/1/Mova_i_kultura_yak_osnovni_kategorii_lingvokulturologii.pdf [in Ukrainian].
- Holub, N. B. (2015). Pidkhody do navchannia ukraïnskoi movy v osnovnii shkoli [Approaches to teaching the Ukrainian language in primary school]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli [Ukrainian language and literature at school]*, 3, 155, 2-10. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/9509/1/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B1%20_3_pdf [in Ukrainian].
- Semenoh, O. M. (2013). Propedevtychna slavistychna pidhotovka maibutnoho vchytelia u vymirakh polikulturnoi kompetentnosti [Propaedeutic Slavic training of the future teacher in terms of multicultural competence]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 16: Tvorchia osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky [Scientific journal of the M.P. Drahomanov NPU. Series 16: Creative personality of the teacher: problems of theory and practice]*, 20, 193-198. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_20_50 [in Ukrainian].
- Shekhavtsova, S. O. (2020). Linhvokulturna kompetentnist maibutnykh fakhivtsiv yak kliuchova v suchasnomu osvithnomu prostori [Linguistic and cultural competence of future specialists as key in the modern educational space]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky [Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical sciences]*, 2 (333), 2, 72-79. Retrieved from <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15474> [in Ukrainian].
- Snihovska, O. V. (2014). Realizatsiia linhvokulturolohichnoi kontseptsii u profesiinii inshomovnii pidhotovtsi fakhivtsiv iz mizhnarodnykh vidnosyn [Implementation of the linguistic and cultural concept in the professional foreign language training of specialists in international relations]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Pedagogichni nauky [Herald of Cherkasy University. Pedagogical sciences]*, 21 (314), 37-41 [in Ukrainian].
- Snihovska, O. V. (2013). Kontseptualizatsiia etnokulturnoi svitohliadnoi nastanovy maibutnykh fakhivtsiv iz mizhnarodnykh vidnosyn v konteksti formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti [Conceptualization of the ethnocultural outlook of future specialists in international relations in the context of the formation of intercultural competence]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho [Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy]*, Spets. vyp., 191-196 [in Ukrainian].

PRINCIPLES OF LINGUISTIC AND CULTURAL APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS

Oksana Snihovska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Acting Head of the Department of Public Communications and Regional Studies;
Odesa I. I. Mechnikov National University

The article is devoted to the disclosure of the linguistic and cultural approach and conceptual apparatus, development in the system of sciences, and its problems. It has been found that using the theoretical foundations of linguistic and cultural studies and introducing them into the educational process, a linguistic and cultural approach has been formed in linguistic didactics.

The study of educational content has shown that the didactic essence of the linguistic and cultural approach consists of defining the goals, objectives, content, methods, and forms of its implementation. Based on the analysis of several concepts, the peculiarities of the cultural

approach have been identified, and a classification and table of hierarchical dependence of the principles of the linguistic and cultural approach in the foreign language training of future specialists has been created.

It has been established that the linguistic and cultural approach provides higher education students with the opportunity to master the following skills: to show interest in aspects of another culture, lifestyle, and mentality; find cultural information and materials taking into account the characteristics of a specific group; compare the phenomena of one's own and foreign cultures; explain differences and overlaps in linguistic intentions; develop effective strategies for intercultural communication; to reveal the interrelationships between different cultures; distinguish linguistic and regional information in authentic materials, comment and supplement it; understand the cultural conditioning of behavioral stereotypes and overcome prejudices; to semanticize non-equivalent vocabulary in a cultural context.

The author of the article also has attempted to reveal the meaning of the category "approach to learning" in the context of professional foreign language training of humanitarian specialists. Modern characteristics of this category of communication training are analyzed. The main principles of foreign language teaching in higher education institutions are considered.

Keywords: *approach to learning, linguistic culture, linguistic approach, principles, foreign language, specialists in humanitarian specialties.*

Надійшла до редакції 17.06.2023 р.